

โดยเหตุที่พระพุทธเจ้า ประทานโอวาทปาติโมกข์ใน
วันเพ็ญเดือน ๓ ฉะนั้น วันเพ็ญเดือน ๓ จึงเป็นวันสำคัญทาง
พระพุทธศาสนา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนจัดทำพิธีสักการบูชา
เป็นพิเศษ ที่เรียกว่า มาฆบูชา พิธีมาฆบูชา นี้ แต่ก่อนก็มีได้
ทำกัน เพิ่งมาทำในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งพระราชวงศ์จักรี นี้เอง

พิธีมาฆบูชา นี้ มีทั้งพระราชพิธีและพิธี
ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ในที่นี้จะกล่าว
เฉพาะพิธีของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

เมื่อถึงวันมาฆบูชา ในตอนเช้านอกจากจะมีการทำบุญตักบาตรตามปกติแล้ว
สาธุชนอาจรับอุโบสถศีล และฟังเทศน์ตามวัดที่ใกล้เคียงหรือคั่นเคยอีก ในตอนค่ำ นำรูป
เทียน ดอกไม้ ไปประชุมพร้อมกันที่โบสถ์ หรือเจดีย์สถานแห่งใดแห่งหนึ่ง ที่ทางวัดจัดไว้

เมื่อพระสงฆ์ประชุมพร้อมแล้ว ยืนหันหน้าเข้าหาสิ่งที่เคารพ คือพระประธาน หรือ
สถูปเจดีย์อย่างใดอย่างหนึ่ง คฤหัสถ์ทั้งหลาย ยืนถือรูป เทียน ดอกไม้ ประนมมืออยู่ถัด
พระสงฆ์ออกไป เมื่อพระภิกษุที่เป็นประธานกล่าวนำคำบูชา ที่ประชุมทั้งหมดว่าตามพร้อมๆ
กัน เมื่อกล่าวคำบูชาเสร็จแล้ว พระสงฆ์เดินนำหน้าเวียนขวารอบพระอุโบสถหรือพระสถูป
เจดีย์ ๓ รอบ ซึ่งเรียกว่า เวียนเทียน คฤหัสถ์เดินตามอย่างสงบ

ขณะเวียนรอบแรกให้ระลึกถึงพระพุทธคุณ รอบที่ ๒ ระลึกถึงพระธรรมคุณ รอบ
ที่ ๓ ระลึกถึงพระสังฆคุณ ไม่เดินคุยกัน ไม่หยอกล้อกัน หรือแสดงอาการไม่สุภาพอื่นๆ
ในขณะเวียนเทียน เพราะเป็นการขาดความเคารพพระรัตนตรัย

เมื่อเวียนเทียนครบ ๓ รอบแล้วเข้าในพระอุโบสถ สวดมนต์ ฟังเทศน์ ถิ่นที่แรก
จะได้ฟังเรื่องจากตรงคันธิบาท ถิ่นที่ต่อไป อาจเป็นเรื่องโพธิปักขิยธรรมหรือเรื่องอื่นๆ
ที่ทางวัดเห็นสมควร บางวัดมีเทศน์จนตลอดรุ่ง

ข้อที่ควรทำเป็นพิเศษในวันนั้นก็คือ ควรพิจารณาความหมายของการเวียนชั้ว ทำดี
ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ให้เข้าใจชัดเจนลึกซึ้ง แล้วตั้งใจปฏิบัติให้ได้ตามนั้น

คำว่า มาฆบูชา เป็นชื่อของพิธีบูชาและการทำบุญในพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏการประชุมใหญ่ของพระสาวกที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต

มาฆบูชา ย่อมาจาก มาฆปุณณิมบูชา หรือ มาฆบูรณิมบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๓

วันเพ็ญเดือน ๓ นี้ เป็นวันสำคัญในพระพุทธศาสนา คือเป็นวันที่พระพุทธองค์ประทานโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมพระสาวกซึ่งประกอบด้วยองค์สี่ ที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต เพื่อให้พระสาวกเหล่านั้นมีหลักการร่วมกันในการประกาศพระศาสนา คือสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนตามท้องถิ่น บ้านเมืองและประเทศต่างๆ ที่ไป

คำว่า จาตุรงคสันนิบาต แปลว่า การประชุมพระสาวกซึ่งประกอบด้วยองค์สี่ หรือการประชุมพร้อมด้วยองค์สี่ กล่าวคือ

๑. พระสาวกทั้งหลายที่มาประชุมวันนั้น ล้วนเป็นเอหิภิกขุ คือได้รับอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า
๒. พระสาวกเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖ ทั้งสิ้น
๓. พระสาวกที่ประชุมวันนั้น ซึ่งมีจำนวนถึง ๑,๒๕๐ องค์ มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย
๔. วันนั้นเป็นวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ วันเพ็ญเดือนมาฆะ พระจันทร์เต็มดวงบริบูรณ์

การประชุมเช่นนี้
มีครั้งเดียวในศาสนา
เป็นการประชุมครั้งสำคัญ
ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง
โอวาทปาติโมกข์

การประชุมครั้งสำคัญที่สุดในสมัยพุทธกาลที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาตนี้ ได้มีขึ้น ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร ใกล้กรุงราชคฤห์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธ เริ่มแต่ตะวันบ่ายก่อนค่ำ ของวันเพ็ญเดือน ๓ ในปีแรกที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือหลังจากวันตรัสรู้ไป ๔ เดือน

ความในคาถาที่สาม พระพุทธองค์ตรัสเพื่อเป็นหลัก

ความประพฤติและการปฏิบัติตน หรือหลักปฏิบัติในการทำงาน สำหรับผู้ที่จะไปประกาศพระศาสนา หมายความว่าทรงวางระเบียบในการไปสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ว่าผู้สอนต้องเป็นผู้ไม่กล่าวร้าย ต้องเป็นผู้ไม่ทำร้าย คือ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่ว่าด้วยกายหรือวาจา มีวจีกรรมและกายกรรมบริสุทธิ์สะอาด พุทและทำด้วยเมตตากรุณา มีความสำรวมในพระปาติโมกข์ คือประพฤติเคร่งครัดในระเบียบแบบแผนรู้จักประมาณในภัตตาหาร ที่นอนที่นั่งก็ให้สงบสัจเหมาะแก่สมณะ คือ ต้องไม่เห็นแก่เงินแก่อนอน และต้องมีใจแน่วแน่ เข้มแข็งไม่ทอดยถ์กอบรมจิตใจของตนอยู่เสมอ รวมความว่าไปทำงานก็ให้ไปทำงานจริง ๆ ทำงานเพื่องาน มุ่งประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ไม่ใช่ไปหาความสุขสนุกสบาย

เนื้อความ ๓ คาถาของโอวาทปาติโมกข์นี้ แสดงให้เห็นวิธีสั่งงานของพระพุทธเจ้า การที่พระองค์ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา นั้น ก็คือพระองค์ส่งพระสาวกให้ไปทำงาน ความจริงพระองค์เคยส่งพระสาวกออกไปแล้ว ๒ รุ่น รุ่นแรกเป็นพระอรหันต์ล้วน มีจำนวน ๖๐ องค์ รุ่นที่สองเป็นพระอริยบุคคลชั้นเสขภูมิ คือ ยังไม่เป็นพระอรหันต์ มีจำนวน ๓๐ องค์ พระองค์ทรงส่งไปอย่างธรรมดา คือ ตรัสสั่งเพียงว่า “จงจาริกไปประกาศพระศาสนา เพื่อประโยชน์และความสุขของพหุชน” และลงท้ายว่า “เพื่อเมตตาการุณย์แก่ชาวโลก” มิได้มีพิธีการพิเศษแต่อย่างใด แต่ในการชักชวนงานคราวนี้ พระสาวกมีจำนวนมากถึง ๑๒๕๐ องค์ ซึ่งเป็นการชุมนุมครั้งใหญ่และครั้งสำคัญ พระองค์จึงทรงสั่งงานอย่างชัดเจน และละเอียดถี่ถ้วน พระองค์ทรงสั่งงานอย่างนี้ ศาสนาของพระองค์จึงแพร่หลายไพศาลอย่างรวดเร็ว และยังยืนอยู่อย่างมั่นคงจนทุกวันนี้

โอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธเจ้าตรัสนี้ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการสั่งงาน เพราะในการสั่งงานนั้น ถ้าผู้สั่ง สั่งให้ชัดเจนไปว่า ทำอะไร เพื่ออะไร ทำอย่างไร ดังนี้แล้ว ผู้ปฏิบัติย่อมปฏิบัติสะดวก และงานก็จะสำเร็จเป็นผลดีตามความมุ่งหมายเสมอ

อนุปวาโท อนุปมาโต
ปาติโมกฺข จ ลโว
มตฺตยวตฺตา จ ภตฺตสฺมิ
ปฺนตยจ สยฺนาสนํ
อชฺจิตฺเต จ อาโยโค
เอตํ พุทฺธาน สําสํ

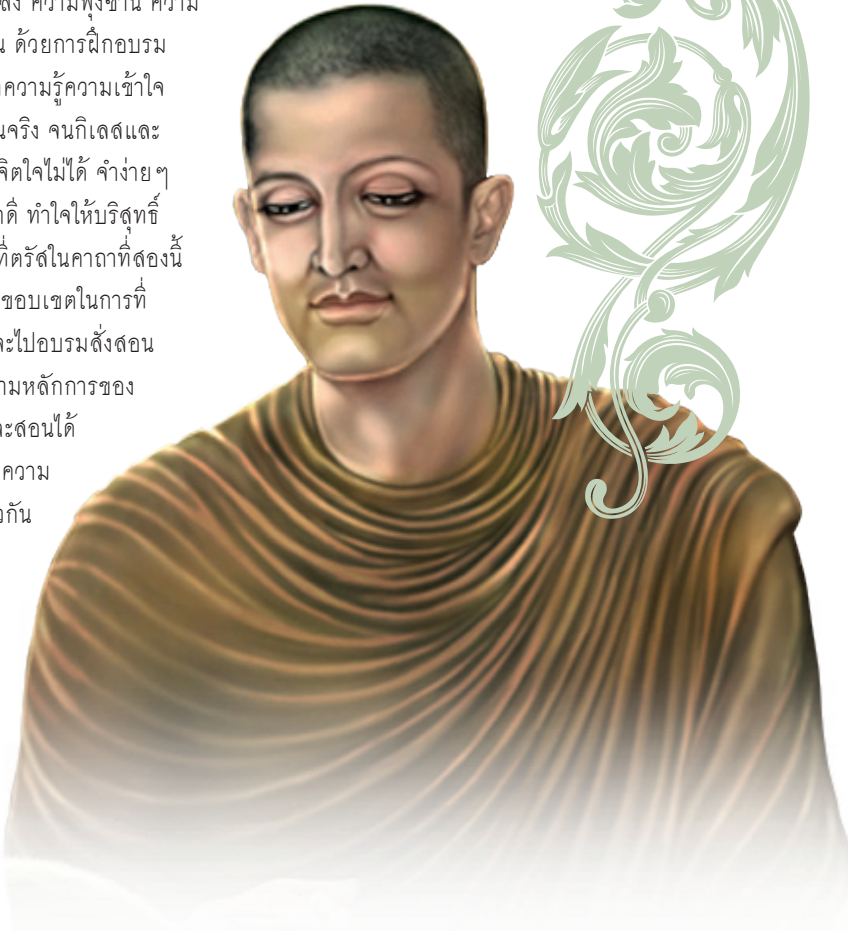
ความในคาถาสอง พระพุทธองค์ตรัสสรุป
ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งหมดลงเป็นหลักการ
สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ไม่ทำบาปทุกอย่าง ได้แก่ ละเว้นความชั่ว
ทุกชนิด ทุกระดับ ตั้งต้นแต่ประพฤติตามหลักคิด ๕
เช่น ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิด
ในกาม เป็นต้น

๒. ยังกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ บำเพ็ญความดี
ให้บริบูรณ์ เช่น มีศรัทธา มีเมตตากรุณา ผูกจิตให้
เข้มแข็งมีสมาธิ มีความเพียร มีสติรอบคอบ ซื่อสัตย์
สุจริต มีความเสียสละ เป็นต้น

๓. ทำจิตของตนให้ผ่องใส ได้แก่ ขำระจิตให้
บริสุทธิ์สะอาด ให้หลุดพ้นจากกิเลส เช่น ความโลภ
ความโกรธ ความหลง ความฟุ้งซ่าน ความ
ห่อหุ้มเศร้า เป็นต้น ด้วยการฝึกอบรม
เจริญปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ
สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง จนกิเลสและ
ความทุกข์ครอบงำจิตใจไม่ได้ จำง่าย ๆ
สั้น ๆ ว่า เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์
หลักปฏิบัติที่ตรัสในคาถาสองนี้
เป็นทั้งแนวทางและขอบเขตในการที่
พระสาวกทั้งหลายจะไปอบรมสั่งสอน
ประชาชน ให้ตรงตามหลักการของ
พระพุทธศาสนา และสอนได้
เป็นแนวเดียวกัน มีความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
ในการเผยแผ่

สัพพปาปสฺส อภินิ
กุสฺสสํ สัมปทา
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ
เอตํ พุทฺธาน สาสนํ

คำว่า โอวาทปาติโมกข์ แปลว่า โอวาทที่เป็นประธาน
หรือคำสอนที่เป็นหลักใหญ่ หมายถึงธรรมที่เป็นหลักสำคัญ
ของพระพุทธศาสนา สาธุชนนิยมเรียกโอวาทปาติโมกข์นี้ว่า
เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

ความในโอวาทปาติโมกข์ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน
พระพุทธองค์ตรัสเรียงลำดับกันเป็น ๓ คาถาครั้ง

คาถาแรกว่า

ความอดทน คือความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง
พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่ายอดเยี่ยม
ผู้ทำร้ายผู้อื่น เป็นบรรพชิตไม่ได้ทีเดียว
ผู้เบียดเบียนผู้อื่น เป็นสมณะไม่ได้

คาถาสองว่า

การไม่ทำบาปทั้งปวง ๑
การยังกุศลให้ถึงพร้อม ๑
การทำจิตของตนให้ผ่องใส ๑
นี่คือคำสั่งสอนของท่านผู้ตรัสรู้แล้วทั้งหลาย

คาถาสี่ว่า

การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑
ความสรวมในพระปาติโมกข์ ๑
ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร ๑
ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑
การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑
นี่คือคำสั่งสอนของท่านผู้ตรัสรู้แล้วทั้งหลาย

ความในคาวาแรก พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อแสดงหลักการและแนวทางที่เป็นลักษณะ

เฉพาะของพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้สามารถแยกจากลัทธิศาสนาที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ

ตอนที่ตรัสว่า ความอดทนคือทานไว้นั้นหมายความว่า เป็นตะบะอย่างยิ่ง พระองค์ตรัสเพื่อแสดงให้เห็นว่า การบำเพ็ญตะบะของนักบวชทั้งหลายที่นิยมทรมานตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่เป็นวิธีการเผาลนลาญบาปชนิดที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ สำคัญของตะบะที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับหรือตะบะที่ถูกต้อง ก็คือ ขันติธรรม ความอดทนที่จะดำเนินตามมรรคาที่ถูกต้องไปจนถึงที่สุด มีความเข้มแข็งทนทานอยู่ในใจ ดำรงอยู่ในหลักปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น ไม่ระย้อท้อถอย

สิ่งที่จะพึงอดทน ที่สำคัญ คือ

๑. ความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำในการปฏิบัติกิจหน้าที่การงาน รวมทั้งความหนาวร้อน หิวกระหาย และสิ่งรบกวนก่อความไม่สบายต่าง ๆ

๒. ทุกขเวทนา เช่น ความเจ็บปวดเมื่อยล้า ความเสียดยอกระบบบาดเจ็บที่เกิดแก่ร่างกายในยามป่วยไข้ เป็นต้น

๓. อาการกิริยาท่าทีวาทะของผู้อื่น ที่กระทบกระทั่งหรือไม่น่าพอใจ เช่น ถ้อยคำที่เขาพูดไม่ดี เป็นต้น

ความอดทน อดกลั้น หรืออดได้ทนได้ หมายถึงการยอมรับได้ต่อสิ่งกระทบกระทั่งหรือไม่สบายผืนใจเหล่านั้น ไม่ซึ่งเคียดขัดเคือง ไม่แสดงอาการผิดปกติ สามารถดำรงไมตรี คงอยู่ในเมตตา หรือรักษาอาการอันสงบมั่นคงในการทำกิจหรือบำเพ็ญกุศลธรรมทำความดีงามสืบต่อไป

ในหลายถิ่นและหลายยุคสมัย มนุษย์ทั้งหลายอดไม่ได้ทนไม่ได้แม้ต่อการที่มนุษย์กลุ่มอื่นพวกอื่นมีความเชื่อถือ

สั่งสอน และปฏิบัติกิจพิธีตามประเพณีนิยมและ

ลัทธิศาสนารวมทั้งอุดมการณ์ที่แตกต่างจากตน

มนุษย์เหล่านั้นไม่สามารถสัมพันธ์กันด้วยวิธี

การแห่งปัญญา เช่น พุดจាកันด้วยเหตุผล

จึงทำให้เกิดการขัดแย้งทะเลาะวิวาท

ตลอดจนสงครามมากมาย การขาด

ขันติธรรมได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ของ

มนุษยชาติ หากมนุษย์ปฏิบัติตาม

หลักโอวาทปาติโมกข์ข้อแรกนั้นก็

ช่วยให้โลกดำรงอยู่ในสันติ และ

มนุษย์แต่ละพวกนั้นก็มิโอกาส

พัฒนาชีวิตและสังคมของตน

ไปสู่ความดีงามที่สูงขึ้นไป

ตอนที่สองที่ตรัสว่า พระพุทธะทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่า ยอดเยี่ยมมันั้น ตรัสเพื่อชี้ชัดลงไปว่าจุดหมายของพระพุทธศาสนาคือนิพพาน อันได้แก่ความดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้ หรือความเป็นอิสระหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลสคือ โลภะ โทสะ และโมหะ ไม่ใช่สวรรค์ ไม่ใช่การเข้าร่วมกับพระพรหมผู้เป็นเจ้าเป็นต้น

ตอนที่สามที่ตรัสว่า ผู้ทำร้ายผู้อื่น เป็นบรรพชิตไม่ได้ทีเดียว ผู้เบียดเบียนผู้อื่นเป็นสมณะไม่ได้ นี่ตรัสเพื่อแสดงลักษณะของนักบวชในพระพุทธศาสนา คือชี้ให้เห็นว่า ความเป็นสมณะหรือนักบวชมิใช่อยู่ที่การประกอบพิธีกรรมเป็นเจ้าพิธี หรืออยู่ที่ความศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สามารถบันดาลผลให้แก่คนที่อ้อนวอนปรารภณา มิใช่อยู่ที่การบำเพ็ญตะบะประพฤติเข้มงวด หรือการปลีกตัวออกไปอยู่ในป่าในเขาตัดขาดจากผู้คน มิใช่อยู่ที่การทำหน้าที่เป็นสื่อกลางคอยบอกแจ้งข่าวสารและความต้องการระหว่างสวรรค์กับหมู่มนุษย์ แต่อยู่ที่ความเป็นผู้ไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความทุกข์ยากเดือดร้อนแก่ใครๆ มีแต่เมตตากรุณา บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์สุขของคนทั้งปวง

พูดสั้นๆ ว่า นักบวชหรือพระภิกษุสงฆ์ในความหมายของพระพุทธศาสนา คือเครื่องหมายของความไม่มีภัย เป็นสัญลักษณ์แห่งความร่มเย็นปลอดภัย และการขึ้นามรรคาแห่งสันติสุข

ขันติ ปรมิ์ ตไป ตติศึกษา
นิพพาน ปรมิ์ วนุตติ พุทธา
น หิ ปัพพชิต ปรมิ์ ปมาตี
สมโณ โหติ ปรมิ์ วิหะเรนโต